

ТИПОЛОГІЧНА СТРУКТУРА СОСНОВИХ ЛІСІВ ЧЕРКАСЬКОГО БОРУ

А.Є. Шамрай, здобувач*
П.І. Лакида, доктор с.-г. наук, професор

За результатами аналізу лісотаксаційної бази даних проведена оцінка типологічної структури соснових лісів Черкаського бору. Визначені основні типи лісу, у яких зростають сосняки, для яких потрібно, насамперед, опрацювати систему інформаційно-нормативного забезпечення оцінки біологічної продуктивності цих деревостанів.

Черкаський бір, соснові деревостани, типи лісу, типи лісорослинних умов, площі деревостанів.

Одним з найвідоміших у нашій країні пристепових борів як у науковому плані, так і у ресурсно-екологічному вимірі – є Черкаський бір. Найбільший в Україні острівний масив соснового лісу, збережений до наших днів на південній межі ареалу сосни звичайної.

Ліси Черкаського бору – наслідок еволюційної дії природи і фахових зусиль багатьох поколінь лісівників, які у різних політичних, економічних та екологічних умовах спромоглися зберегти і примножити цей унікальний фрагмент лісу. Наукова спільнота приділила достатньо уваги дослідженню цього об'єкта [1–5]. Однак у наукових дослідженнях практично відсутня оцінка біологічного потенціалу сосняків Черкаського бору, опрацювання нормативно-інформаційного забезпечення моніторингу як традиційних таксаційних, так і біопродукційних параметрів деревостанів (фітомаси, продукції, депонованого вуглецю, киснепродуктивності тощо).

Мета дослідження – за результатами лісотаксаційної бази даних передбачалося проаналізувати та провести оцінку типологічної структури соснових деревостанів Черкаського бору. Встановлення основних типів лісу, у яких зростають досліджувані сосняки, для яких опрацювання лісотаксаційної системи нормативно-інформаційного забезпечення їх оцінки та моніторингу повинно виконуватись у першу чергу.

Методика дослідження. Аналіз повидільної бази даних таксаційних ознак деревостанів здійснювався традиційними статистичними методами з використанням верифікації та агрегації параметрів стандартним програмним забезпеченням на ПК.

Результати дослідження. Чимала кількість дослідників [4, 5] вважають, що до Черкаського бору належить піщана арена з домінуванням чистих соснових деревостанів, які переважно локалізовані у межах лісів державного підприємства «Черкаське лісове господарство» Черкаської

---

* Науковий курівник – доктор сільськогосподарських наук, професор П.І.Лакида
© А.Є. Шамрай, П.І.Лакида, 2012

області. Однак дистанційна оцінка арени хвойних лісів об'єкта досліджень з використанням космічних знімків та засобами *Google*, а також використання бази даних ВО «Укрдержліспроект» з натурним обстеженням свідчить, що площа соснових лісів на правому березі Дніпра поширюється частково і на території ДП «Чигиринське лісове господарство».

Аналіз зазначеної повидільної бази даних станом на 2010 р. свідчить, що сосняки у Черкаському бору розміщені на площі 35 504,9 га з розподілом за державними підприємствами лісового господарства у кількості 22 237,7 га (66,7 % площі лісів підприємства) у Черкаському і 13 267,2 га (48,1 %) у Чигиринському держлісгоспі. У цьому разі штучні соснові деревостани домінують за площею в обох досліджуваних підприємствах і становлять у Черкаському 17228,1 га (77,5 % від загальної площі сосняків) і Чигиринському 11171,3 га (84,2 %).

Типологічна структура площ сосняків Черкаського бору детально наведена у табл. 1 у межах державних лісгосподарських підприємств з поділом відповідно до лісовпорядної інструкції на сосняки, які зростають у вогнищах кореневої губки (ВКГ) та у відносно стійких екологічних умовах.

1. Розподіл сосняків Черкаського бору за основними типами лісу, га

Тип лісу	Державне лісгосподарське підприємство						Разом
	ДП «Черкаське ЛГ»			ДП «Чигиринське ЛГ»			
	сосняки	сосняки у ВКГ ¹	разом	сосняки	сосняки у ВКГ	разом	
A ₀ C	2,2	-	2,2	180,5	7,1	187,6	189,8
A ₁ C	92,5	1,7	94,2	3251,7	48,7	3300,4	3394,6
A ₂ C	561,8	137,6	699,4	2729,9	36,4	2766,3	3465,7
A ₃ C	-	-	-	3,2	7	10,2	10,2
B ₁ ДС	1030,2	84,3	1114,5	3957,5	21,1	3978,6	5093,1
B ₂ ДС	14296,1	1300,5	15596,6	2575,2	-	2575,2	18171,8
B ₃ ДС	65,5	-	65,5	3	-	3	68,5
B ₄ ДС	8,7	-	8,7	0,6	-	0,6	9,3
B ₅ БС	8,8	-	8,8	-	-	-	8,8
C ₁ ПД	5,3	-	5,3	21,1	-	21,1	26,4
C ₂ БПД	9,1	-	9,1	4,9	-	4,9	14
C ₂ ГДС	191,7	381,6	573,3	164,1	-	164,1	737,4
C ₂ ГСД	3960,9	-	3960,9	-	-	-	3960,9
C ₃ ГДС	1,2	2,7	3,9	-	-	-	3,9
C ₃ ГСД	83,1	-	83,1	14,7	-	14,7	97,8
C ₄ ВЛЧ	4,9	-	4,9	-	-	-	4,9
D ₁ ГД	-	-	-	77,1	-	77,1	77,1
D ₂ ГД	6	-	6	163,2	-	163,2	169,2
D ₂ КЛД	0,5	-	0,5	0,2	-	0,2	0,7
D ₃ ГД	0,8	-	0,8	-	-	-	0,8
Сума	20329,3	1908,4	22237,7	13146,9	120,3	13267,2	35504,9

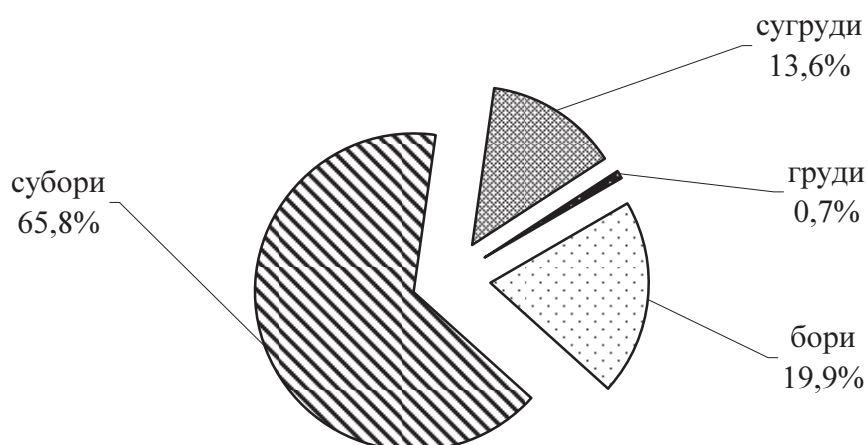
¹ Сосняки у вогнищах кореневої губки

Аналіз табл. 1 свідчить, що як і на піщаних аренах Полісся у Черкаському борі сосняки переважають у сухих і свіжих соснових борах, сухих і свіжих сосно-дубових суборах, свіжих грабово-дубово-соснових та грабово-сосново-дубових судібровах і фрагментарно у сухих та свіжих грабово-дубових дібровах. У сухих типах лісу борових та суборових типів лісу сосняки, особливо штучного походження, найчастіше уражуються кореневою губкою. Стале ведення лісового господарства у таких типологічних умовах потребує системи лісівничих заходів з оздоровлення цих насаджень.

Розпорошеність типологічної структури сосняків, наведена у табл. 1, не дає достатньо чіткого уявлення про переважання лісотипологічних умов зростання соснових насаджень у досліджуваному об'єкті. Агрегована характеристика цих деревостанів у межах груп типів лісорослинних умов (ТЛУ) наведена у табл. 2, а її відсоткова структура – на рисунку.

2. Розподіл площі сосняків Черкаського бору за основними групами типів лісорослинних умов, га

Показники	Групи типів лісорослинних умов			
	бори	субори	сугруди	груди
Площа, га	7060,3	23351,5	4845,3	247,8

Відсоткова структура ТЛУ соснових лісів Черкаського бору

Варто зазначити, що перехідні типи ґрунтів, на яких зростають Черкаські бори, на відміну від зони Полісся, мають визначений тренд до сугрудкової групи ТЛУ (13,6 %), що сприяє формуванню чималого розмаїття типів лісу (табл. 1).

Висновки

1. Сосняки Черкаського бору є унікальним природним об'єктом, який потребує всебічного дослідження, у тому числі і їх біологічної продуктивності.

2. Аналіз повидільної бази даних ВО «Укрдержліспроект» дає змогу констатувати, що сосняки у Черкаському борі розміщені на площі понад

35,5 тис. га і локалізовані у межах двох державних лісогосподарських підприємств – Черкаському та Чигиринському. Понад 80 % за площею – це штучні деревостани.

3. Типологічна структура штучних сосняків досліджуваного регіону характеризується великою різноманітністю. Переважаючими групами ТЛУ є субори – 65,8 % за площею, бори – 19,9 % та сугруди – 13,6 %.

Список літератури

1. Гордієнко М.І. Пристєпові бори України: [монографія] / М.І. Гордієнко, В.П. Шлапак. – Львів: Престиж Інформ, 1998. – 265 с.
2. Мороз П.І. Комплексное освоение среднеднепровских песчаных массивов: [монографія] / П.І. Мороз, В.П. Шлапак; под ред. проф. П.І. Мороза – Львов: Престиж Информ, 2000. – 256 с.
3. Мороз П.І. Приднепровские песчаные массивы: природные условия и проблемы рационального использования: [монографія] / П.І. Мороз, В.П. Шлапак; под ред. проф. П.І. Мороза. – Львов: Престиж Информ, 2001. – 248 с.
4. Редько Г.І. Черкасский бор: история, лесонасаждения, использование / Г.І. Редько, В.П. Шлапак. – К.: Лыбидь, 1991. – 104 с.
5. Редько Г.І. Черкасский бор. Памятка работникам лесного хозяйства / Г.І. Редько, В.П. Шлапак. – К.: Редакционно-издательський отдел облполіграфіздата, 1989. – 31 с.

По результатам анализа лесотаксационной базы данных проведена оценка типологической структуры сосновых лесов Черкасского бора. Определены основные типы леса, на которых растут сосновые леса, для которых нужно, прежде всего, разработать систему нормативно-информационного обеспечения оценки биологической продуктивности этих древостоев.

Черкасский бор, сосновые древостои, типы леса, типы лесорастительных условий, площади древостоев.

Based on results of analysis of forest mensurational database, assessment of typological structure of pine forests of "Cherkasky Bir" is fulfilled. Main forest types of pine forests are distinguished. There is a necessity of developing the normative and information support system for assessing biological productivity of these forest stands.

Cherkasky Bir, pine stands, forest types, types of forest growing conditions, stand areas.